

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИВАТНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МЕДИКО-ПРИРОДНИЧИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

Кафедра психології

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Соціальна психологія

Ступінь вищої освіти «бакалавр»
Галузь знань: 05 «Соціальні та поведінкові науки»
Спеціальність: 053 «Психологія»
Освітня програма «Психологія»

Миколаїв 2023

Робоча програма навчальної дисципліни «Соціальна психологія»
для студентів ступеня вищої освіти «бакалавр».

За спеціальністю 053 «Психологія»

Розробник: Al. Bawes Венгер Г.С - доцент кафедри

Робочу програму затверджено на засіданні кафедри психології

Протокол № 1 від 27.08.23р.

Завідувач кафедри психології Петьков В.А.

Робочу програму погоджено Вченою радою університету

Протокол № 2 від 28.08.23р.

Голова Вченої ради Михайло Волков

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		Очна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів – 5	Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»	Цикл професійної підготовки	
Мова викладання – Українська мова	Спеціальність: 053 «Психологія»	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин - 150		1 -й	
		Семестр	
		2-й	
		Лекції	
		34 год	
		Практичні, семінарські	
		30 год	
		Самостійна робота	
		86 год	
		Індивідуальні завдання:	
		Вид контролю: залік	
Тижневих годин для: ОФН– 4	Перший (бакалаврський) рівень		

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для очної форми навчання 150 – год.: 64 год. – аудиторні заняття, 86 год. – самостійна робота (43 % до 57 %).

2. Мета та завдання навчальної дисципліни «Соціальна психологія»

Мета дисципліни «Соціальна психологія»: ознайомити здобувачів освіти з основними поняттями соціальної психології, сформувати в майбутнього спеціаліста цілісного уявлення про роль і місце соціальної культури в житті сучасного суспільства й особистості, а також про найважливіші засоби, що забезпечують становлення й розвиток соціалізації; поглибити знання проблем соціалізації, обумовлених формуванням і розвитком особистості студента, самоствердженням, самореалізацією у соціумі; підготовка майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності на основі використання системи методів и методик соціально-педагогічної роботи щодо власної самоорганізації та самореалізації.

Основні завдання розв'язувані в ході вивчення курсу:

- визначити предмет соціальної психології і її місце в системі наук
- ознайомити студентів з системою методів дослідження соціальної поведінки;
- розвинути вміння щодо створення програм семінарів, тренінгів щодо профілактики асоціальної поведінки серед дітей, підлітків, молоді та дорослого населення;
- розкрити зміст складових самоорганізації: «саморозвиток», «самовиховання», «самоосвіта», «самореалізація» тощо;
- створити сприятливі умови для успішного самовдосконалення та самореалізації, розвивати моральні і професійні якості, необхідні для майбутньої професійної діяльності;
- студенти повинні орієнтуватися в складних наукових проблемах вітчизняної та зарубіжної соціальної психології, теоретично реконструювати закономірності соціальної життєдіяльності;
- вміти використовувати методи соціальної психології для дослідження навколишнього світу і для пошуку соціально-психологічних резервів удосконалення діяльності в різних сферах соціальної практики.

Під час вивчення дисципліни «Соціальна психологія» у здобувачів вищої освіти мають сформуватися компетентності:

I. Загальні:

ЗК 1.Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

II. Фахові:

ФК 01. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології.

ФК 02. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.

ФК 03. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.

ФК 04. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел.

У ході вивчення навчальної дисципліни можливо досягнути програмних результатів навчання:

ПРН 1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання .

ПРН 2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань для розуміння спеціальних розділів психології з метою майбутньої спеціалізації та освоєння міждисциплінарного зв'язку.

ПРН 4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами досліджень і аналізу літературних джерел, включаючи спеціальну термінологію для проведення дослідження.

ПРН 9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх роз'яснення.

ПРН 10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, відстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до особливостей співрозмовника в умовах міжособистісної взаємодії.

ПРН 13. Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб відповідно до віку.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться: 150 год. / 5 кредити ECTS.

3.Програма навчальної дисципліни

Кредит 1. Загальна теорія та історія соціальної психології.

Тема1. Вступ до соціальної психології. Соціальна психологія як наука.

Соціальна психологія як наука. Поняття соціальної психології. Об'єкт і предмет соціальної психології. Дискусії з приводу предмета соціальної психології. Соціальна психологія в системі науки. Структура соціальної психології. Соціальна психологія і суміжні дисципліни. Соціальна психологія та рівні пояснень. Завдання соціальної психології і проблеми суспільства. Характеристика різних трактувань предмета соціальної психології. Соціальна психологія як наука з «подвійним предметом». Структура соціально-психологічних явищ. Місце соціальної психології в системі наукового знання. Практичне значення й задачі соціальної психології на сучасному етапі суспільного розвитку. Соціально-психологічні ідеї в працях античних мислителів і філософів нового часу. Виділення емпіричної соціальної психології та створення перших соціально-психологічних теорій (В. Вундт, Г. Тард, Г. Лебон, Мак-Дауголл). Перші експериментальні дослідження й оформлення соціальної психології в самостійну науку. Розвиток зарубіжної соціальної психології із другої половини ХХ сторіччя. Основні напрямки західної соціальної психології й їхні теоретичні основи.

Тема 2. Історія розвитку основних теоретичних шкіл та напрямів соціально-психологічних знань.

Періодизація історії соціальної психології як самостійної науки. Накопичення соціально-психологічних знань у сфері філософії та загальної психології. Виділення описової соціальної психології з філософії та загальної психології в самостійну галузь знань. Формування соціальної психології в експериментальну науку та її сучасний розвиток. Фундатор соціальної психології Габріель Тард. Гюстава Лебон «Психологія мас». Теорія Мак-Дугалла про роль інстинктів. Впливові психологічні та соціально-психологічні школи 20 століття.

Тема 3. Методи соціальної психології.

Поняття методології наукового дослідження, її багаторівневий характер. Класифікація методів соціально-психологічного дослідження та їх суттєві особливості. Значення правильного співвідношення кількісного і якісного аналізів у соціально-психологічному дослідженні. Характеристика методів вивчення соціально-психологічної реальності - соціально-психологічного спостереження, контент-аналізу методів опитування і експерименту. Методи активного соціально-психологічного навчання. Класифікація методів соціально-психологічного дослідження та їх суттєві особливості. Значення правильного співвідношення кількісного і якісного аналізів у соціально-психологічному дослідженні.

Кредит 2. Соціально-психологічні проблеми аналізу особистості.

Тема 4. Проблема соціалізації особистості. Особистість у соціальному світі.

Поняття особистості в психології. Проблема соціалізації особистості в соціальній психології. Етапи й інститути соціалізації. Зміст процесу соціалізації. Фактори й механізми формування позитивної Я-концепції в процесі соціалізації. Концепції соціалізації в закордонній соціальній психології. Вікові кризи життя і процес соціалізації індивіда. Асоціальні прояви особистості. Соціальний статус особистості. Поняття про «позицію особистості». Соціологічний та психологічний підходи до розуміння позиції особистості, вплив позиції особистості на формування рис характеру. Установка як компонент позиції особистості. Соціальна установка, її функції. Атитюд: когнітивний, афективний, поведінковий компоненти. Установки як ефективний спосіб оцінювання світу.

Тема 5. Структура особистості та проблеми соціалізації в теоріях класиків світової психології.

Загальне уявлення про особистість. Процес формування особистості і його значення для суспільного життя. Структура особистості. Класифікація типів особистостей. Співвідношення обсягів понять «людина», «індивід», «особистість» та «індивідуальність». Структурні концепції особистості. Концепція рис особистості (Г.Олпорт, Р.Кеттел, Г.Айзенк), концепція типу особистості (К.Юнг, А.Адлер та ін.), концепція особистісних конструктів (Дж.Келлі). Структурна модель психічного життя особистості (З.Фрейд), Я-концепція (К.Роджерс). Структура особистості у вітчизняній психології (Л.С. Виготський, Г.С Костюк, О.М. Леонтьєв, С.Л. Рубінштейн, К.К. Платонов та ін.). Центральний системо утворюючий компонент структури особистості: спрямованість (Л.І. Божович), динамічні смислові системи (Л.С. Виготський), ставлення (В.М. Мясищев), установки (Д.І. Узнадзе), диспозиції (В.А. Ядов) тощо

Кредит 3. Спілкування, як соціально-психологічний феномен.

Тема 6. Спілкування як соціально-психологічна проблема

Спілкування як логічний центр сучасної психології. Дослідження спілкування в різних системах наукового знання. Специфіка соціально-психологічного підходу до спілкування. Проблема співвідношення спілкування й діяльності і її дискусійний характер. Функції спілкування. Структура процесу спілкування. Єдність комунікативного, інтерактивного й перцептивного компонентів спілкування. Аналіз комунікативного процесу та його компонентів. Комунікативні бар'єри в спілкуванні як механізм контр сугестії. Запобігання й заперечення авторитету як захист від джерела комунікативного впливу; нерозуміння як захист від змісту повідомлення. Характеристика різних рівнів нерозуміння. Зовнішні й внутрішні бар'єри комунікації. Ефективність комунікації як наслідок спільних зусиль учасників процесу. Характеристика шляхів і конкретних прийомів подолання

комунікативних бар'єрів.

Тема 7. Спілкування як процес соціальної (міжособистісної) перцепції. Спілкування як взаємодія та обмін інформацією.

Поняття «соціальна перцепція». Взаємне сприйняття й пізнання партнерів по спілкуванню як основа встановлення взаєморозуміння. Типові схеми формування першого враження про іншу людину й ознаки їх включення. Стереотипізація як механізм соціальної перцепції. Помилки й ефекти соціальної перцепції. Механізми міжособистісного сприйняття (ідентифікація, соціально-психологічна рефлексія, емпатія). Явище «каузальної атрибуції» як інтерпретації причин поведінки іншої людини. Структура атрибутивного процесу. Види й форми атрибуції. Теоретичні моделі каузальної атрибуції в західній соціальній психології (Хайдер, Джоунс і Девіс, Келлі). Класифікація й аналіз помилок каузальної атрибуції. Явище міжособистісної атракції як емоційного аспекту міжособистісного сприйняття. Основні напрямки в дослідженні атракції в соціальній психології. Симпатія, дружба, кохання як різні рівні (форми) атракції. Психологічні закономірності виникнення симпатії.

Тема 8. Спілкування як психологічний чинник розвитку людини.

Історичний аспект психології спілкування. Об'єкт, предмет та функції спілкування. Спілкування як психологічний феномен. Структура, механізми та соціально-психологічні ефекти спілкування. Психологічна характеристика вербального та невербального спілкування. Механізми взаєморозуміння та види психологічних впливів.

Кредит 4. Соціальні групи, як об'єкт соціально-психологічного аналізу.

Тема 9. Проблема групи в соціальній психології.

Поняття соціальної групи. Загальна класифікація груп: первинні та вторинні групи (Ч.Кулі), формальні та неформальні групи (Е.Мейо), групи членства та референтні групи (Г.Хеймен). Поняття малої групи та її головні ознаки. Функції групи: соціалізація, інструментальна, експресивна, підтримуюча. Основні параметри групи: композиція (склад) групи; система ролей; статус у групі. Кількісні параметри малої групи. Залежність ефективності групи від її величини. Класифікація малих груп.

Поняття соціальної групи. Класифікація соціальних груп. Поняття малої групи. Класифікація й істотні ознаки малих груп. Традиції в соціологічному й соціально-психологічному дослідженні малих груп західними й радянськими психологами. Соціометричний (Морено) і соціологічний (Мейо) напрямки; школа «групової динаміки» К. Левіна; психоаналітичний напрямок (теорії груп Бенніса, Шепарда, Шутца); інтеракціоністський напрямок; школа В.А. Петровського (стратометрична теорія групової активності).

Тема 10. Соціально-психологічні особливості великих соціальних груп. Проблеми міжгрупових відносин.

Психологічні особливості великих соціальних груп. Психологія

«міжгрупових відносин». Розвиток соціально-психологічних уявлень про міжгрупові відносини. Мотиваційна сфера великих груп. Афективна сфера психології великих груп. Соціальні почуття, соціальні настрої та соціальний контроль. Поняття та види великих соціальних груп Структура психології великої соціальної групи. Методи дослідження психології великих соціальних груп. Особливості психології соціальних страт. Психологічні особливості етнічних груп. Консервативні механізми міжгрупової перцепції (внутрішньогруповий фаворитизм, фізіогномічна редукція, стереотипізація).

Кредит 5. Нормативна поведінка у групі.

Тема 11. Нормативна поведінка та соціальні впливи в малій групі

Групові норми та нормативна поведінка як стандартизовані правила поведінки і соціальні санкції. Причини виникнення групової норми: переслідування спільної мети, прагнення до збереження стабільності групи, наслідування спільної мети, наслідування інших груп, страх перед санкціями. Дослідження нормативного впливу групової більшості; експерименти М. Шеріфа, С. Аша.

Тема 12. Конформізм як груповий феномен.

Поняття конформізму, його сутність як соціально-психологічного феномену. Класичні експерименти в соціальній психології з дослідження конформізму. Умови та причини вияву конформізму. Особливості вияву конформізму. Соціальний конформізм. Експериментальні дослідження конформізму.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин										
	очна форма						Заочна форма				
	ус бо го	у тому числі									
		л	с	ла б	ін д	с.р					
1	2	3	4	5	6	7					
Кредит 1. Загальна теорія та історія соціальної психології.											
Тема 1. Вступ до соціальної психології. Психологія, як наука.	8	2	2			4					
Тема 2. Історія розвитку основних теоретичних шкіл та напрямів соціально-психологічних знань.	10	2	2			6					
Тема 3. Методи соціальної психології.	12	2	2			8					
Разом за кредитом 1	30	6	6			18					
Кредит 2. Соціально-психологічні проблеми аналізу особистості.											
Тема 4. Проблема соціалізації особистості. Особистість у соціальному світі.	14	4	2			8					
Тема 5. Структура особистості та проблеми соціалізації в теоріях класиків світової психології	16	4	4			8					
Разом за кредитом 2	30	8	6			16					
Кредит 3. Спілкування, як соціально-психологічний феномен.											
Тема 6. Спілкування як соціально-психологічна проблема	10	2	2			6					
Тема 7. Спілкування як процес соціальної (міжособистісної) перцепції. Спілкування як взаємодія та обмін інформацією.	10	2	2			6					
Тема 8. Спілкування як психологічний чинник розвитку людини.	10	2	2			6					
Разом за кредитом 3	30	6	6			18					
Кредит 4. Соціальні групи, як об'єкт соціально-психологічного аналізу.											
Тема 9. Проблема групи в соціальній психології.	16	4	4			8					

Тема 10. Соціально-психологічні особливості великих соціальних груп. Проблеми міжгрупових відносин.	14	4	2			8						
Разом за кредитом 4	30	8	6			16						
Кредит 5. Нормативна поведінка у групі.												
Тема 11. Нормативна поведінка та соціальні впливи в малій групі	14	2	2			10						
Тема 12. Конформізм як груповий феномен.	16	4	4			8						
Разом за кредитом 5	30	6	6			18						
Всього	150	34	30			86						

5. Теми семінарських, практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		ОФН	ЗФН
1	Вступ до соціальної психології. Психологія, як наука.	2	
2	Історія розвитку основних теоретичних шкіл та напрямів соціально-психологічних знань.	2	
3	Методи соціальної психології.	2	
4	Проблема соціалізації особистості. Особистість у соціальному світі.	2	
5	Структура особистості та проблеми соціалізації в теоріях класиків світової психології	4	
6	Спілкування як соціально-психологічна проблема	2	
7	Спілкування як процес соціальної (міжособистісної) перцепції. Спілкування як взаємодія та обмін інформацією.	2	
8	Спілкування як психологічний чинник розвитку людини.	2	
9	Проблема групи в соціальній психології.	4	
10	Соціально-психологічні особливості великих соціальних груп. Проблеми міжгрупових відносин.	2	
11	Нормативна поведінка та соціальні впливи в малій групі	2	
12	Конформізм як груповий феномен.	4	
Разом		30	

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		ОФН	ЗФН
1	Вступ до соціальної психології. Психологія, як наука.	4	
2	Історія розвитку основних теоретичних шкіл та напрямів соціально-психологічних знань.	6	
3	Методи соціальної психології.	8	
4	Проблема соціалізації особистості. Особистість у соціальному світі.	8	
5	Структура особистості та проблеми соціалізації в теоріях класиків світової психології	8	
6	Спілкування як соціально-психологічна проблема	6	
7	Спілкування як процес соціальної (міжособистісної) перцепції. Спілкування як взаємодія та обмін інформацією.	6	
8	Спілкування як психологічний чинник розвитку людини.	6	
9	Проблема групи в соціальній психології.	8	
10	Соціально-психологічні особливості великих соціальних груп. Проблеми міжгрупових відносин.	8	
11	Нормативна поведінка та соціальні впливи в малій групі	10	
12	Конформізм як груповий феномен.	8	
Всього		86	

7. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного	не зараховано з можливістю повторного

		складання	складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

8. Методи навчання

Традиційні методи навчання:

- пояснювально-ілюстративний метод – студенти отримують знання на лекції, з навчальної або методичної літератури, через електронний посібник в «готовому» вигляді. Сприймаючи й осмислюючи факти, оцінки, висновки, студенти залишаються в рамках репродуктивного (відтворюючого) мислення; застосовується для передачі великого масиву інформації;
- репродуктивний метод – застосування вивченого на основі зразка або правила, діяльність студентів носить алгоритмічний характер, тобто дія виконується на основі інструкцій, приписів, правил в аналогічних, подібних з показаним зразком ситуаціях;
- метод проблемного викладу – використовуючи різноманітні джерела й засоби, педагог, перш ніж викладати матеріал, ставить проблему, формулює пізнавальне завдання, а потім, розкриваючи систему доказів, порівнюючи точки зору, різні підходи, показує спосіб вирішення поставленого завдання, студенти як би стають свідками й співучасниками наукового пошуку;
- частково-пошуковий, або евристичний, метод – організація активного пошуку рішення висунутих у навчанні (або самостійно сформульованих) пізнавальних завдань або під керівництвом педагога, або на основі евристичних програм і вказівок, процес мислення набуває продуктивного характеру, але при цьому поетапно направляється й контролюється педагогом або самими студентами на основі роботи над програмами (у тому числі й комп'ютерними) і навчальними посібниками, найчастіше застосовується як спосіб активізації мислення, порушення інтересу до пізнання на практичних заняттях і колоквіумах;
- дослідницький метод – після аналізу матеріалу, постановки проблем і завдань і короткого усного або письмового інструктажу студенти самостійно вивчають літературу, джерела, ведуть спостереження й вимірювання й виконують інші дії пошукового характеру; ініціатива, самостійність, творчий пошук проявляються в дослідницькій діяльності найбільш повно.

Активні методи навчання:

- практичні вправи, у процесі виконання яких студенти моделюють свої дії у різних навчальних і виховних ситуаціях майбутньої професійної діяльності;
- аналіз конкретних ситуацій як індивідуально, так і в малих навчальних групах (6-8 осіб), у ході розбору яких студенти не тільки вчаться формулювати проблеми й ухвалювати рішення щодо них, але й виробляють ряд важливих навичок в області міжособистісної комунікації, групової роботи й лідерства;
- робота в малих навчальних групах, у ході якої студенти виконують практичні вправи, розбирають конкретні ситуації, готують групові проекти й беруть участь у ділових іграх; така робота допомагає студентам освоювати рольову поведінку, учитися ефективному спілкуванню й обміну досвідом, виробляти лідерські якості.
- ділові ігри носять комплексний характер і проводяться для студентів на основі закордонних методик, сприяючи більш глибокому розумінню й ефективному закріпленню вивчених ними дисциплін.

Широко використовуються методи відео й комп'ютерної комунікації.

9. Методи контролю

Оцінювання якості знань студентів, в умовах організації навчального процесу за кредитно-трансферною системою здійснюється шляхом поточного, кредитного, підсумкового (семестрового) контролю за 100-бальною шкалою оцінювання, за шкалою ECTS та національною шкалою оцінювання.

Комплексна діагностика знань, умінь та навичок студентів з дисципліни здійснюється на основі результатів проведення поточного і підсумкового контролю знань - заліку.

Форма поточного контролю – усне опитування, тестування на семінарських, практичних заняттях, виконання самостійних завдань.

Форма контролю – виконання комплексних атестаційних робіт, розробка проектів, колоквіуми, творчі роботи.

Форма підсумкового контролю – залік, на основі суми балів набраних за кожний кредит та складання власне заліку.

Критеріями оцінювання є:

- а) при усних відповідях: повнота розкриття питання; логіка викладення, культура мови; впевненість, емоційність та аргументованість; використання основної та додаткової літератури; аналітичні міркування, вміння робити порівняння, висновки;

б) при виконанні письмових завдань: повнота розкриття питання; цілісність, систематичність, логічна послідовність, уміння формулювати висновки; акуратність оформлення письмової роботи; підготовка матеріалу за допомогою комп'ютерної техніки.

10. Методичне забезпечення

1. Навчально-методичний комплекс дисципліни».
2. Опорний конспект лекцій з дисципліни «Соціальна психологія».
3. Методичні рекомендації до підготовки семінарських, практичних занять та самостійної роботи з дисципліни «Соціальна психологія».

11. Рекомендована література

Основна

1. Гапон Н. П. Соціальна психологія: навчальний посібник. – Львів: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – 368 с.
2. Джонсон Д. Соціальна психологія. Тренінг міжособистісного спілкування. – К.: Академія, 2003.– 288 с.
3. Козляковський П.А. Соціальна психологія: Курс лекцій. Практикум. Хрестоматія.– Миколаїв: Миколаївський держ. ун-т, 2005.–424 с.
4. Матьє Н.-К. Він – культура, вона – натура? // Ї. – 2000. – Ч. 17. –С.5.
5. Мід Дж.Г. Дух, самість і суспільство з точки зору соціального біхевіориста. – К.: Український Центр духовної культури, 2000. – 416 с.
6. Мірчук І. Світогляд українського народу: спроба характеристики // Генеза. – № 2, 2002.– С.87-96.
7. Москаленко В.В. Соціальна психологія. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 624с.
8. Оксамитна С. Гендерні відносини крізь призму громадської думки в Україні і світі // Гендерна перспектива / Упор.В.Агеева. – К.: Факт, 2004 . – С.135-148.

Інформаційні ресурси

1. Персональний навчальний Веб-ресурс //http // mehmat.mnu.mk.ua/sp/sr
2. Педагог //http://bspu.secna.ru/Journal/pedagog/